

СУЧАСНИЙ СТАН ОРЛОВСЬКОЇ РИСИСТОЇ ПОРОДИ КОНЕЙ У ПЛЕМІННИХ ГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ

Н.О. Ларіна*

Інститут тваринництва УААН

У статті представлено результати досліджень наявного племінного поголів'я в Україні і вивчено їх селекційні показники у розрізі господарств, жеребців-плідників, кобил, ліній. Виявлено чисельність і характер розташування племінних ресурсів та оцінено результати методів відбору та підбору у породі.

кінний завод, репродуктор, жеребець, кобила, лінія, жвавість, проміри

Орловська рисиста порода - одна з поширених порід коней в Україні і повноправний представник у рисистому призовому спорті. Українська популяція орловської рисистої породи виявилась відокремленою від загального масиву породи Росії, тому подальша робота з нею проводиться у залежності від місцевої інфраструктури.

Малочисельність породи, її унікальність, висока пристосованість до різних кліматичних умов потребують збереження породи в чистоті та удосконаленні за основними селекційними ознаками. Метою досліджень є визначення чисельності, характеру розміщення і якості племінних ресурсів орловської рисистої породи в Україні при використанні чистопородного розведення.

Матеріали і методи досліджень. Матеріалом досліджень є популяція орловських рисаків у кінних заводах і племрепродукторах України. Для досліджень використані дані заводських книг і відомостей результатів бонітування племінних коней; матеріали Державні книги племінних коней орловської рисистої породи і каталоги жеребців-плідників, а також власні дослідження та літературні джерела.

Об'єктом досліджень були дані: чисельності і характер розміщення жеребців-плідників, маток та їх якість, характер використання коней у господарствах. Вивчені і оцінені призова роботоздатність, проміри та індекси статури тіла. Усі матеріали згруповані відповідно до поставлених задач і біометрично опрацьовані за загальноприйнятими методиками з використанням ПК.

Результати досліджень. Загальне поголів'я племінних кобил у племгосподарствах - 256 голів. З них у кінних заводах - 131 голова, у племрепродукторах - 125 голів. Загальна кількість жеребців-плідників - 36 голів, з них у кінних заводах - 13 і в племрепродукторах - 23 голови (табл. 1). Усього орловського рисака розводять у 13-ти племінних господарствах 11-ти областей України.

Основне племінне ядро породи зосереджене у 5-ти кінних заводах - Дібрівський Полтавської, Запорізький Запорізької, Лимарівський Луганської, Лозівський Харківської, к-з ДП АФ «Шахтар» Донецької областей, та 8-ми репродукторах.

*Науковий керівник - доктор с.-г. наук, професор Д.А.Волков

1. Чисельність і характер розміщення племінних ресурсів

Господарства	Область	Плідники		Кобили		Молодняк		Усього	
		п	%	п	%	п	%	п	%
Кінні заводи:									
Дібрівський	Полтавська	3	2,3	40	31	87	67	130	29
Лозівський	Харківська	3	2,5	33	28	19	16	119	26
“Павлівське”	Полтавська	4	5,6	11	15	-	-	71	16
Лимарівський	Луганська	2	3,0	22	33	5	7	67	15
Запорізький	Запорізька	1	1,6	25	39	10	16	64	14
Усього	4	13	3,0	131	29	121	27	451	100
Племінні репродуктори:									
“Квітневе”	Хмельницька	3	2,9	32	31	23	23	102	19
“Золота нива”	Вінницька	4	4,3	19	20	21	23	93	17
“Колос”		2	2,6	10	13	12	16	76	14
Богоявленське	Донецька	4	5,7	18	26	34	49	70	13
“Новоселиця”	Житомирська	2	3,0	12	18	-	-	66	12
“Шаболат”	Одеська	4	7,8	14	27	33	65	51	10
Червоний чабан	Херсонська	2	5,0	10	25	-	-	40	8
АФ “Вікторія”	Черкаська	2	5,7	10	29	6	17	35	7
Усього	7	23	4,3	125	23	129	24	533	100
Разом	11	36	3,7	256	26	250	25	984	100

Вісім жеребців-плідників – Крік, Казус, Фортепіано, Крестовий Поход, Купорос, Композитор, Янтарь, Забавнік відносяться до лінії Пілота, вісім – Афорізм, Морфей, Памфлет, Афган, Ізотоп, Віфлеєм, Потоп 42, Алмаз – до лінії Піона, по чотири – Поступок, Ігрек 24, Агат, Крап – до лінії Ісполнительного і Уклон, Кок-Пар, Маліновий Звон, Каскадьор – до лінії Барчука, Флоріано – до лінії Проліва, Полонез – до лінії Вітра, Батіст – до лінії Отбоя та Делікатний – до лінії Улова.

Родоводи сучасних плідників насичені високоякісними предками з добре вираженими основними селекційними ознаками – висока призова роботоздатність, крупність, масивність, типовість, нарядність і породність. У першу чергу це стосується родоначальників нових і старих генеалогічних ліній: Пілота, Піона, Ісполнительного, Барчука, Проліва, Ветра, Отбоя, Улова, а також видатних жеребців-плідників - Откліка, Пріказа, Озорніка, Фліпера, Захода, Люмінала, Прівала та кобил: Аїди, Кубані, Пріманчівої, Крестніці, Баркароли, Чудної, Інфри, Паузи, Дані, Доброти і інших родоначальниць та продовжувачів видатних маточних родин і гнізд.

Аналіз походження плідників племінного складу кінних заводів і репродукторів показує, що сучасні жеребці отримані інбредним методом. Простий інбридинг зустрічається у родоводах 10 плідників, причому 4/5 з них інбридовані у віддаленому ступені. З жеребців, отриманих шляхом простого помірного інбридингу, у виробничий склад зараховані два жеребці: Уклон, інбридований на Дня в IV – IV р.п. і Потоп, інбридований на Отбоя в IV – IV р.п. Комплексний інбридинг зустрічається у родоводі 20 плідників, з яких два жеребці – Афорізм і Памфлет, отримані шляхом помірного інбридингу на Откліка в ступені III – III, Барса і Пілота в ступені IV – IV відповідно. Найчастіше зустрічаються у родоводах інбридинги на Отбоя, Откліка, Воїна, Посла, Пілота, Ветра.

Дані досліджень вказують на значну перевагу у родоводах плідників комплексного інбридингу у віддалених ступенях, причому, у переважній більшості інбридинги були цільові, і природно, сприяли одержанню коней з досить цінними якостями. Варто мати на увазі, що інбридованість у породі знаходиться на рівні

0,46 за Райтом. Однак, щоб не було надалі інбридинг-дипресії, необхідно у селекційній роботі добори будувати у більшому ступені за аутбредним типом.

В сучасному складі жеребців до 5-років не має. У віці від 6 до 10 років – 22 голови, 11–15 років – 12 плідників і 16–20 років – 5 голів. Таким чином, 75 % усіх плідників знаходяться в найбільш продуктивному віці і можуть бути використані у доборах з повним навантаженням. У числі продукуючих жеребців, народжених у 1986 і 1994 роках – по 3 голови, народження 1992, 1996 і 1997 року – по 5 голів, а 1998 року народження – 8 плідників.

Середні проміри жеребців: 161,5–166,1–184,1–20,47 см. Показники призової роботоздатності орловського рисака високі, причому окремі представники породи успішно конкурують на призовій доріжці з більш жвавими російськими й американськими рисаками, що свідчить про високий потенціал жвавості породи. Середня жвавість жеребців-плідників - 2.08,2 хв.с.

Найбільш розповсюджені і перспективні у виробничому складі лінії Пілота і Піона залишаються провідними завдяки наявності великої кількості молодих та зрілих жеребців, перевірених за якістю потомства, а також молодняку заводського призначення.

Дуже цінні за жвавістю і правильністю екстер'єру лінії Ісполнітельного і Барчука також мають можливість подальшого прогресу, але викликає побоювання недостатнє використання молодих жеребців. Проте, вплив цих ліній на генеалогічну структуру породи є досить великим.

Нині дуже скоротився вплив найбільш розповсюджених у минулому ліній Проліва, Вітра, Отбоя та Улова, які мають по одному пліднику у виробничому складі, що викликає побоювання у подальшому прогресі цих ліній у породі. Розповсюджена в минулому лінія Воїна за останні роки втратила своє значення і має сумнівні перспективи через відсутність цінних плідників, що давали приплід не тільки жвавий, але й бажаного типу та екстер'єру.

У кінних заводах і племрепродукторах нараховується 215 племінних маток, що відносяться до 9 заводських ліній. Найбільшою кількістю кобил представлена лінія Піона – 65 голів (30,4 %), лінія Пілота – 42 голови (19,6 %), лінія Барчука – 31 голова (14,5 %), лінія Улова – 20 маток (9,3 %), лінія Ісполнітельного – 16 голів (7,5 %), лінія Воїна – 14 кобил (6,6 %), в інших трьох лініях Проліва, Вітра, Отбоя – менше 10 голів (4,2 – 3,7 %).

Усі матки – дочки 68 жеребців-плідників, з яких 13 дочок від Кабула, 12 - від Клінка, по 11- від Камзола і Приказа, 9 - від Фагота, 8 - від Бароскопа. Усі інші плідники – батьки заводських маток мають у виробничому складі 7 і менше дочок. Таким чином, кількість дочок видатних жеребців представлена у племенних господарствах порівняно дрібними групами.

У лінії Піона залишилася одна дочка родоначальника, а від його синів – 25 кобил, від онуків Піона – 37 маток. Ця лінія успішно закріпилася і лідирує в орловській рисистій породі, представляючи третину всього маточного поголів'я племінного ядра. У той же час, згасають дуже цінні лінії Проліва і Вітра: з 24 маток у відтворюючому складі залишилося лише 18 голів.

Аналіз роботоздатності племінних кобил показав, що значна більшість їх (41 голова з 142 випробуваних маток або 28,9 %) увійшли до класу 2.10 – 2.15 хв.с. Менша частина (по 5 голів, або 3,5 %) до класів 2.30,1 – 2.35 і 2.35,1 – 2.40 хв.с. Тільки 10 кобил або 7 % належать до класу 2.10 і жвавіші. Таким чином, третина випробуваних маток належить до класу 2.15 і жвавіші, а половина кобил виробничого складу входить до категорії 2.20 і жвавіші. Дослідженнями

встановлено, що жваві матки можуть бути успішно використані у подальшій селекційній роботі щодо удосконалення генеалогічної структури породи.

Внутрілінійне розведення, коли і жеребець, і кобила відносяться до однієї і тієї ж лінії, застосовувалось у 21 випадку з 215 доборів (10 %). Таким шляхом отримано 9 маток з інбридингом на Пілота, 8 – на Піона, по 2 – на Ісполнительного і Барчука. У результаті міжлінійного добору отримані 194 кобили або 90 % від загального поголів'я.

Основні родоначальники і продовжувачі генеалогічних ліній неодноразово зустрічаються у родовах більшості кобил. Звідси, головним завданням подальшої племінної роботи є диференціація ліній з використанням внутрілінійного добору і кросування без повторення одних і тих же кличок.

Порівняльна оцінка маток за жвавістю, промірами, індексами статури тіла у розрізі ліній і за маточним складом заводів, племрепродукторів і у цілому по породі (215 голів) свідчить, що показники селекційних ознак діврівських кобил і маток к-з ДП АФ «Шахтар» вищі основного масиву виробничого складу. Кобили Лимарівського к.з. і АФ «Вікторія» навпаки поступаються іншим представницям породи.

Жвавість, проміри й індекси статури тіла племінних маток – представниць окремих ліній істотно різняться. Їхня призова роботоздатність коливається від 2.15,7 у лінії Вітра до 2.31,5 хв.с. у кобил лінії Отбоя. Значна різниця в 15,8 с. говорить про невисокий рівень добору маток у виробничий склад за основною селекційною ознакою. Висота в холці від 158,2 см у кобил лінії Улова до 162,1 см у лінії Проліва. У цілому матки характеризуються достатньою типовістю, однак за калібром, особливостями екстер'єру мають деякі розходження.

Незважаючи на невелику однорідність, є можливість проведення добору. Те ж можна відзначити і за косою довжиною тулуба. Матки ліній Проліва і Воїна мають у середньому косу довжину 164,6 см, тоді як матки лінії Ісполнительного – 161,0 см, а лінії Вітра – 161,2 см. За обхватом грудей лідирує лінія Воїна – 191,6 см, а найменший показник мають кобили лінії Улова – 182,9 см.

Матки ліній Пілота, Воїна і Отбоя мають найкращі показники індексів формату (103,2 – 102,3 %) і масивності (117,6 – 120,1 %). Необхідно і надалі формат тіла представниць цих ліній зберегти і закріпити, а у представниць ліній Вітра, Ісполнительного, Піона і Проліва цей показник варто подовжити. У представниць ліній Улова і Барчука варто підвищити індекси масивності і костистості. У підсумку кращими за якістю виявилися кобили ліній Пілота і Воїна, а гіршими матки ліній Барчука і Ветра.

Розподіл маток за віком наступний (n = 215): до 5 років – 55 голів (25,6 %), 6–10 років – 88 кобил (40,9 %), 11–15 років – 51 голова (23,7 %), у віці 16 років і старші – 21 кобила (9,8 %). У сучасному маточному складі за роботоздатністю випробувано 142 голови, що складає 66% від загальної кількості.

Маточний склад племінних господарств відноситься до 27 родин і 6 гнізд, із середньою кількістю кобил у кожній по 5 голів, половина родини гнізд нараховує у своєму складі від 4 до 7 маток. Найбільш чисельними є родини Румби – 19 кобил, Ксантипи – 12 голів, Аїди – 9 маток, Валюти – 8 голів. Маточні родини майже за всіма показниками не рівноцінні. Так представниці родин Аїди, Валюти, Чудної, Подруги, а також гнізда Кубані є найбільш жваві, їхня роботоздатність на рівні 2.13,9–2.16,9 хв.с. Найбільш «тихими» є матки із родин Забубьоної, Капелі і Кадетки, їхня жвавість у межах від 2.21,6 до 2.26,3 хв.с.

Найбільшими за промірами є кобили родин Ксантипи, Барвіхи і Подруги (160,9–161,3 см), низьку висоту у холці мають представниці родин Валюти,

Конвенції, Чудної (156,8 – 158,9 см). Оптимальними індексами статури тіла характеризуються матки родин Румби, Ксантипи, Аїди, Валюти, Подруги.

Незалежно від кількості конематок кожні родини і гнізда знаходяться у декількох господарствах. Так, кобили чисельних родин Румби, Ксантипи, Аїди, Валюти, Конвенції, Львиці знаходяться у семи племпідприємствах. Методи роботи із родинами аналогічні до принципів роботи з лініями, мета яких – значне збільшення чисельності кобил у родинах - дочок, внучок і правнучок кобил, яких використовують у племінній роботі. Для закріплення ознак – високої призової роботоздатності, крупності, масивності необхідно застосовувати інбридинг на видатних маток – родоначальниць родин, гнізд і їхніх сучасних продовжувачів: Румби, Капітанши, Ксантипи, Аїди, Подруги, Валюти, Дані, Кубані у помірному ступені.

Висновки:

1. Дослідженнями визначено, що племінне ядро породи в Україні налічує 984 орловських рисаків. З цієї кількості – 451 голова або 45,8 % належать до кінних заводів і 533 коней або 54,2 % - до племрепродукторів.

2. Найбільша кількість орловських рисаків знаходиться у “Дібрівському” (n=130) і “Лозівському” (n=119) кінних заводах, а також у ТОВ ПЗ “Квітневе” (n=102), плідники яких виявилися жвавішими ніж у інших племінних господарствах.

3. При вивченні масиву орловських рисаків за лінійною належністю виявилася помітна перевага жеребців ліній Пілота, Піона, Барчука, Ісполнительного, які займають домінуюче положення як за кількістю, так і за племінною цінністю поголів’я.

4. Вивчення масиву племінних маток орловської рисистої породи за лінійною належністю виявило помітну перевагу ліній Пілота, Проліва, Ісполнительного, Барчука, Ветра, які займають домінуюче положення за кількістю жвавих рисаків.

5. Основні селекційні ознаки кобил по заводах та племрепродукторах, у розрізі ліній і родин, а також у цілому по масиву відповідають вимогам селекції. Вони досить крупні, масивні і типові, мають добре виражені найбільш характерні для породи риси.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОРЛОВСКОЙ РЫСИСТОЙ ПОРОДЫ ЛОШАДЕЙ В ПЛЕМЕННЫХ ХОЗЯЙСТВАХ УКРАИНЫ

Н.О.Ларина, Институт животноводства УААН

В статье представлены результаты исследований современного племенного поголовья в Украине и изучены их селекционируемые показатели в разрезе хозяйств, жеребцов-производителей, кобыл и линий. Определена численность и характер размещения племенных ресурсов и оценены различные методы отбора и подбора, которые применялись в породе.

MODERN CONDITION ORLOV TROTTER BREED OF HORSES IN BREEDING FACILITIES OF UKRAINE

N.O.Larina, The institute of animal science UAAS

In clause results of researches of a modern breeding livestock in Ukraine are submitted and investigated they selected parameters in a cut of facilities, stallions, mares and lines. Number and character of accommodation of breeding resources is determined and various methods of selection and selection which were applied in breed are appreciated.